

אחריות הכהן הגדול

זכורני שלאחר רצח רבין ז"ל שוחחתי עם חותני הרב יוסף יהודה ריינר ז"ל אודות אחריות הציבור הדתי, מנהיגיו ומחנכיו למעשה הנורא שעשה יגאל עמיר שבא מהציבור "שלנו". שאלתי אותו האם לדעתו יש לנו אחריות כלשהיא? תשובתו הייתה בפשטות: כן, בוודאי. וכשהקשיתי לשאול על מה ולמה, פתח לפני את הגמרא במסכת מכות דף יא עמוד א וקרא:

משנה: אחד משוח בשמן המשחה, ואחד המרובה בבגדים, ואחד שעבר ממשיחותו - מחזירין את הרוצח; רבי יהודה אומר: אף משוח מלחמה מחזיר את הרוצח.¹ לפיכך, אימותיהן של כהנים מספקות להן מחיה וכסות, כדי שלא יתפללו על בניהם שימותו.

גמרא: ... לפיכך אימותיהן של כהנים וכו'. טעמא דלא מצלו, הא מצלו מייתי! והכתיב: "כִּצְפוֹר לָנוּד כְּדָרוֹר לְעוֹף כֵּן קָלֶלֶת חֲנָם לֹא תִבְא" (משלי כו ב). אמר ההוא סבא, מפירקיה דרבא שמיע לי: שהיה להן לבקש רחמים על דורן ולא בקשו.

והסביר לי כך: הגמרא שואלת מדוע אימותיהם של הכהנים הגדולים היו טורחות להביא אוכל וביגוד ומפרנסות את הרוצחים בשגגה ובלבד שלא יתפללו על בניהם שימותו (וכך ישתחררו מעיר המקלט ויוכלו לשוב לבתייהם)? מדוע הן חששו לתפילה כזו? וכי תפילה של רוצח בשגגה מועילה משהו? הרי היא כדברי הפסוק במשלי: "כִּצְפוֹר לָנוּד כְּדָרוֹר לְעוֹף כֵּן קָלֶלֶת חֲנָם לֹא תִבְא". והתשובה היא שהתפילה אכן יכולה לפגוע בכהן הגדול, משום שיש בו פגם שבימיו אירע הדבר והיה לו לבקש רחמים על דורו ולא ביקש.² כל רוצח וכל מעשה רצח - בשגגה ובוודאי במזיד - הם באחריות עקיפה של גדולי הדור שלא התערבו מספיק, שלא חנכו ולא בדקו שוב ושוב. ובלשון חז"ל: שלא בקשו רחמים על דורם.

זו הייתה תשובתו של חותני ע"ה, איש ירושלים וארץ ישראל בכל רמ"ח אבריו, ציוני-חרדי בלי שום "אם" ו"אולי", התחבטות או גמגום.

ואנחנו רק נעיר שבפסוק יש קרי וכתוב: "לו" ו"לא". ראו הפסוק כפי שהוא בכתובים: "כִּצְפוֹר לָנוּד כְּדָרוֹר לְעוֹף כֵּן קָלֶלֶת חֲנָם לֹא לֹו תִבְא".

מחלקי המים
ירושלים

¹ מדובר כמובן ברוצח בשגגה שנמלט לעיר מקלט (ונשאר שם אם אכן בית הדין פסק שזה היה רצח בשגגה). רצח במזיד דינו מיתה ובמקרה שאי אפשר לקיים דין זה "כונסים לכיפה". שימו לב שגם רוצח בשגגה עדיין נקרא רוצח הן בתורה והן במדרש. ופירוש המשנה והגמרא הוא שאם מת אחד מכהנים חשובים אלה, לא רק הכהן הגדול, הרוצח יכול לצאת מעיר המקלט ולשוב את ביתו, ככתוב בפרשת מסעי, במדבר פרק לה, פרשת ערי מקלט ורוצח בשגגה, שלוש פעמים! בפסוק כה: "וְהִצִּילוּ הָעֵדָה אֶת הָרוֹצֵחַ מִיַּד גְּאֵל הַדָּם וְהָשִׁיבוּ אֹתוֹ הָעֵדָה אֶל עִיר מְקַלְטוֹ אֲשֶׁר נָס שָׁמָּה וַיֵּשֶׁב בָּהּ עַד מוֹת הַכֹּהֵן הַגָּדֹל אֲשֶׁר מִשַּׁח אֹתוֹ בְּשִׁמְן הַקֹּדֶשׁ". בפסוק כח: "כִּי בְעִיר מְקַלְטוֹ יֵשֶׁב עַד מוֹת הַכֹּהֵן הַגָּדֹל וְאַחֲרֵי מוֹת הַכֹּהֵן הַגָּדֹל יֵשִׁיב הָרוֹצֵחַ אֶל אֶרֶץ אַחֲזָתוֹ" ובפסוק לב: "וְלֹא תִקְחוּ כֹפֶר לָנוֹס אֶל עִיר מְקַלְטוֹ לְשׁוֹב לְשִׁבְתָּ בְּאֶרֶץ עַד מוֹת הַכֹּהֵן".

² ולכן נראה להוסיף את הדין שבגמרא מכות בדף הקודם (י ע"א): "תלמיד שגלה – מגלים רבו עמו ... מכאן שלא ישנה אדם לתלמיד שאינו הגון". ושם גם: "רב שגלה – מגלים ישיבתו עמו". יש גם אחריות הזדית בין רב לתלמידו, כולל לישיבה כולה!